

"ODAM SAVDOSI-DAVR MUAMMOSI"

*Oliy va O'rta Mahsus Ta'lim Vazirligi
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti
Iqtisodiyot yo'nalishining Ek-52 guruh talabasi
Qaxxorova Mahfuza*

ODAM SAVDOSI-DAVR MUAMMOSI

Annotatsiya. *Ushbu maqola butunjahon hamjamiyati kurashib kelayotgan odam savdosi global muammosi yo'q qilishga qaratilgan. Dunyo mamlakatlarining, xususan, O'zbekistonda amalga oshirilayotgan chora -tadbirlar va kamaytirish yo'llari ko'rsatilgan. Natijada qisqacha taklif va tavsiyalar aytib o'tilgan.*

Annotation. *This article aims to address the global problem of human trafficking, which the world community is struggling with. The measures taken by countries around the world, especially in Uzbekistan, and ways to reduce them are outlined. As a result, brief suggestions and recommendations are made.*

Аннотация. *Данная статья направлена на устранение глобальной проблемы торговли людьми, с которой борется мировое сообщество. Описываются меры, принимаемые странами по всему миру, особенно в Узбекистане, и способы их снижения. В результате даются краткие предложения и рекомендации.*

Tayanch so'zlar: *transmilliy, migratsiya, qullik, zo'rlab ishlatish, fohishabozlik, jinsiy eksploatatsiya, BMT narkotik va jinoyatlar bo'limi (UNODC), [BMT \(Barqaror rivojlanish maqsadlari\) \(XMM\)](#) va [Xavfsiz, tartibli va muntazam migratsiya bo'yicha global kelishuv \(GCM\)](#), ratifikatsiya.*

KIRISH

Sayyoramizda bir qator global muammolar borki, bular sirasiga bevosita odam savdosi singari transmilliy jinoyatlarni ham kiritish mumkin. Yildan-yilga bu illatdan jabr chekayotganlar, uning qurboni bo'layotganlar soni ortib bormoqda. Hudud va chegara bilmaydigan bu jinoyatning har biri jamiyat taraqqiyoti va davlatlar rivojiga jiddiy xavf tug'dirmoqda. Odam savdosidek og'ir jinoyat inson hayoti, erkinligi va huquqlarini poymol qilib, uning erki, taqdiri va kelajagini oyoq osti qilishi bilan naqadar jirkanch ko'rinishga ega.

Barchaga ma'lumki, so'nggi paytlarda odam savdosi butun dunyo hamjamiyatini tashvishga solayotgan jiddiy muammoga aylangan. Uning ko'lami kundan kunga kengayib, ortib bormoqda.," Fuqarolarning chet ellarga noqonuniy ravishda chiqib ketishlari, ularning norasmiy yo'llar bilan firibgar vositachilar yordamida ish topib, qalbaki hujjatlar rasmiylashtirishi, noma'lum odamlarga pasport va boshqa shaxsini tasdiqlovchi hujjatlarini topshirib qo'yishlari ularning tom ma'noda qulga aylanib qolishlariga sabab bo'lmoqda. Aniqrog'i, bugungi kunga kelib odam savdosining avj olishiga, ya'ni insonni

qandaydir bir buyum sifatida, ta'bir joiz bo'lsa insonni oldi-sotdining ob'ekti sifatida foydalanilishi, ularning huquq va erkinliklarining poymol etilishiga quyidagilar sabab bo'lmoqda:

- odam savdosi kabi noqonuniy faoliyat turi bir yoki bir necha a'zoldan iborat guruhlarining serdaromad manbasiga aylanib borayotgani, ya'ni ularning hech qanday og'ir va mashaqqatli mehnatlarsiz mo'may daromad olishga urinayotganligi;

- odam savdosining qurboniga aylanayotgan shaxslarning soddaligi, o'zining, yaqinlarining taqdiriga va kelajagiga befarqligi, loqaydligida. Ya'ni eng oliy ne'mat hisoblanmish erkin hayot tushunchasiga nisbatan engil va beparvolik bilan qarashlari oqibatida ushbu odam savdosini amalga oshiruvchi jinoyatchilarning o'ljasiga, aniqrog'i ularning oson daromad manbaiga aylanib qolmoqdalar;

- odam savdosini amalga oshiruvchi jinoyatchi shaxslar o'zlarining tanishlari, yaqin qarindoshlariga nisbatan, ya'ni ularning ishonchiga kirib olib, ularning odam savdosini qurboniga aylanib qolishiga sababchi bo'layotganligida;

- odam savdosining qurboniga aylanayotgan shaxslarning or-nomus qilib, ko'rgan xo'rliklari, ularga nisbatan ishlatilgan turli xildagi jismoniy yoki ruhiy tazyiqlar haqida yohud o'zining noqonuniy ravishda chegarani buzib chiqib, chet davlatda hech qanday davlat ro'yxatidan o'tmasdan, noqonuniy mehnat faoliyatini amalga oshirganligidan qo'rqib bular haqida huquqni muhofaza qiluvchi organlarga murojaat etmasligi.

Shu bilan birga, fuqarolarni chet mamlakatlarda bo'lish vaqtida yashab va ishlab turgan davlat qonunchiligi, mehnat faoliyatini amalga oshirish davrida amal qilinishi lozim bo'lgan qoidalarni bilmasliklari ayanchli oqibatlarga olib kelmoqda. Ayniqsa, borgan yurtlari tilini bilmasligi, muayyan kasb va malakaga ega bo'lmasligi, aksariyat odamlarning o'z haqqini talab qila olmasligi og'ir mehnat sharoitlarida qul sifatida ekspluatatsiya qilinishlariga sabab bo'lmoqda.¹³

XX asr oxirlarida amerikalik olim T.Levit tomonidan "Garvardbiznes rev'yu"da chop qilingan maqolada ilk bor "globallashuv" atamasi qo'llangan bo'lsada, butun dunyo mamlakatlarida fan- texnika , san'at, madaniyat ancha rivojlanib, insonlar ongi turli innovatsion g'oyalar bilan to'lgan edi. Afsuski, yer kurrasi shunday ravnaq topayotgan bir paytda butun odamzodni "oyog'idan chaladigan" bir qator jirkanch illtlar ham avj ola boshladi. Qullik insoniyat paydo bo'lganidan beri bor. Qadimgi dunyo tarixi manbalarida qullar haqida juda ko'p yozilgan. Yaqin-yaqingacha jangu-jadal va urushlarda asir tushgan insonlar qulga aylantirilgan. Jumladan, narkobiznes hamda odmasavdosi kabilar, bevosita butun jamiyatni asta-sekin ildizini quritayotgan illat bo'lib qolmoqda." Insoniyat tarixida odam savdosiga qarshi kurashish XIX asr oxiri va XX asr boshlarida xotin-qizlarning Evropadan Amerika va Shimoliy Afrika qit'alariga keng ko'lamli migratsiyasi hamda ayollarni Evropaga sotish hodisasi kuzatilgan. Bu hodisaga barham berish maqsadida Parijda 1902 va 1910 yillarda ikkita konferentsiya o'tkazilib, "Oq qullar savdosiga qarshi kurash" nomli

¹³ <http://leb.fbi.gov/2019/march> human sex-trafficking

butunjahon Konventsiyasi qabul qilingan. O'rta asrlarga kelib Yevropada urush asirlarini qulga aylantirish birmuncha barham topdi. Ammo, boshqa tarafdin, endi yevropaliklar Amerika qit'asini kashf etib, u yerga Afrikadan ozod insonlarni olib kelib, qul qilib sota boshladi. O'zini eng madaniyatli inson deb biladigan yevropalik ziyolilar ham gap aylanib qulga, quldorlikka taqalganda buni odatiy hol deb qabul qilar edi. Bunday holat XIX asrning ikkinchi yarmigacha davom etdi"¹⁴.

“ Quldorlik jahon miqyosida kamayishida AQShning 16-prezidenti Avraam Linkolnning xizmatlari beqiyosdir.1861-yilda prezident etib saylangan Linkoln 1862-yilda AQShda qullikni tugatish haqidagi qarorga imzo chekdi. 1893-yilda esa qullarni ozod qilish haqida proklamatsiya e'lon qildi. Janub va shimol o'rtasida fuqarolar urushi kelib chiqdi. Janub shtatlari quldorlikni tugatishga qarshi edi.1865-yili fuqarolar urishi tugab, janub shtatlari mag'lubiyatga uchraganiga qadar Linkoln imzo chekkan qarorni amalga oshirish imkoni bo'lmadi.1865-yilda AQSh konstitutsiyasiga 13 ta o'zgartirish kiritish haqida deklaratsiya qabul qilindi. Qullikni bekor qilish AQSh konstitutsiyasida belgilab qo'yildi. 1865-yilda uni dastlab to'rtta shtat ratifikatsiya qildi. Birin-ketin boshqa shtatlar ham qabul qildi.Keyinroq ushbu konventsiya “Ayollar va bolalar savdosini yo'qotish” va “voyaga etgan ayollar savdosini yo'qotish” nomli butunjahon Konventsiyalari bilan to'ldirilgan. Odam savdosi muammosiga qarshi kurashishning keyingi tarixiy jarayonlari sekin-asta rivojlanib, 1948 yilda "Inson huquqlari"umumjahon Deklaratsiyasi qabul qilingan.Shundan so'ng "Inson huquqlarining Evropa Konventsiyasi", "Qullik xususida"gi Konventsiya, "Qullikni yo'qotish amaliyoti to'g'risida"gi qo'shimcha Konventsiya, "Bola huquqlari to'g'risida"gi Konventsiya, "Ayollarga qarshi diskriminatsiyaning har qanday ko'rinishlariga qarshi kurash to'g'risida"gi Konventsiyalar qabul qilinib, dunyoning ko'plab mamlakatlarida qo'llanila boshlandi. Qonunni oxirgi bo'lib 2013-yilda Missisipi shtati ratifikatsiya qildi. Linkolnning qullikni bekor qilish haqidagi qarori va qullarni ozod qilish haqidagi proklamatsiyani imzolashining ahamiyati shundaki, AQShga Afrikadan qul olib borish to'xtadi. To'g'ri, qonun chiqqanidan so'ng ham kimlardir bu ish bilan yashirincha shug'ullanib turdi. Ammo, oradan biroz o'tib, baribir bu ish barham topdi.”¹⁵

Ikkinchi jahon urushidan so'ng yangi tashkil etilgan Birlashgan Millatlar Tashkiloti dunyoda qullik va odam savdosini tugatish uchun bir qator deklaratsiya va konvensiyalar qabul qildi. Jumladan, 1948-yil 10-dekabrda qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida, shuningdek, boshqa bir qator xalqaro huquqiy hujjatlarda “barcha insonlar qadr-qimmatini va huquqlarida erkin va teng bo'lib tug'iladi”, deb belgilab qo'yilgan.

¹⁴ Natuanal Human Trafficking REsource Centre (NHTRC) Annual Report.December 31,2014

¹⁵ Trafficking Report on Trafficking in Persons .United Nation Office on Drugs and Crime 2013

TAHLIL VA NATIJALAR

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi qabul qilingandan so'ng 1949-yil 2-dekabr kuni BMT Bosh Assambleyasi 317- raqamli "Odam savdosiga va uchinchi shaxslar tomonidan tanfuruslikdan foydalanishga qarshi kurash to'g'risida"gi konvensiyani qabul qildi. BMT qabul qilgan konvensiya 28 moddadan iborat bo'lib, u yerda insonlarni qullika va fohishalikka majburlash jinoyat ekani va insonlarni qullikka va fohishalikka majburlaydigan insonlar adolatli jamiyatlarda jazosiz qoldirilmasligi lozimligi aniq yozib qo'yilgan va davlatlardan konvensiyani ratifikatsiya etib, unga qo'shilish so'ralgan

2013 yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan 30 iyul – Butunjahon odam savdosiga qarshi kurashish kuni deb e'lon qilingan. Ayni paytda transmilliy uyushgan jinoyatchilikning uzviy tarkibiy qismi bo'lgan bu turdagi jinoyat dunyo miqyosida keng tarqalmoqda. BMT va Migratsiya bo'yicha xalqaro tashkilot mutaxassislarining tahliliy xulosalariga ko'ra, undan jabr ko'rganlar soni bir necha millionlarini tashkil etadi. Tashvishlanarlisi, odam savdosi jinoyatidan jabrlanganlarning asosiy qismini ayollar va bolalar tashkil qilmoqda. Bu bo'yicha statistik ma'lumotlarga qaraganimizda odam savdosidan jabrlanganlarning 72 % ayol va qizlardan tashkil etishi ma'lum bo'lmoqda. Avstriyaning poytaxti Venadagi Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) ofisida bo'lib o'tgan matbuot anjumanida, BMT narkotik va jinoyatlar bo'limining (UNODC) "2018 yili Global Odam savdosi hisoboti"ni ma'lum qildi.³

UNODC rahbari Yury Fedorov va Avstriya tashqi ishlari, yevropa va moslik vaziri Karin Kneissi ham qatnashgan matbuot anjumanida bildirilgan hisobotda, 142 o'lkadan olingan ma'lumotlar doirasida tayyorlandi. Inson savdosiga moyillik va buning turlarini tekshirish bilan bir qatorda asosan qurolli to'qnashuvlar bo'lgan hududlarda inson savdosi masalasiga oydinlik kiritmoqda.

Hibosotga ko'ra, 2016- yili 97 davlatdan tahminan 24 mingdan ziyod kishi odam savdosidan jabr ko'rgan. Odam savdosidan jabr ko'rganlarning 49 % ayol, 23 % qiz bola, 21 % erkak va 7 % voyaga yetmagan o'g'lonlar bo'lgani bildirildi. Odam savodiga "jinsiy ekspluatatsiya" 59 % bilan birinchi o'rinda bo'lishga davom etmoqda.

- "Zo'rlab ishlatish" esa 34 % tashkil etmoqda. Jabrdidalarining 7 % esa turli sabablar bilan odam savdogalarining qopqoniga tushmoqda.

- Qiz bolalarning 72 % jinsiy suestimol, o'g'il bolalarning esa 52 % majburiy ishlatish uchun odam savdogalarining qo'lga tushganiga diqqat qaratildi¹⁶.

Odam savdosining katta bo'limi Sharqiy Osiyo va Afrika mamlakatlari fuqarolari bo'lgani ifoda etilgan hisobotda, ushbu hududlarda bu jinoyat bilan aloqali javobgarlikka tortishning qoniqarsiz bo'lgani bildirildi. Hisobotda, qurolli to'qnashuvlar tufayli yoxud to'g'ridan odam savdosi bilan aloqali bo'lgani bildirilib, to'qnashuvlar bo'lgan hududda jinsiy ekspluatatsiya ham bo'lib, bolalarni jangga solish, majburlab ishlatish va uylantirish uchun odam savdosi olib borilgani bildirildi.

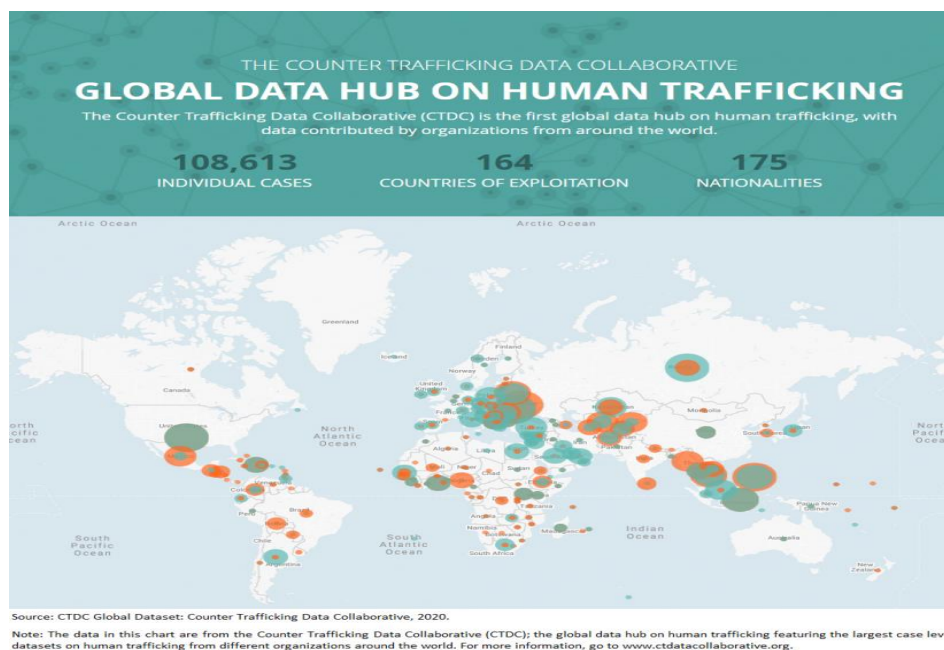
¹⁶ International Labour Organization .Children in Hazardous work.Geneva2019[oct .20170

UNODC rahbari Fedorov, odam savdosining dahshatli holga kelganini bildirib, terror guruhlarining qo'rquv solib yangi jangchilar topish maqsadida begunoh insonlarni to'rga tushirgani qayd etildi.

Odam savdosiga qarshi olib borilgan kurashning asosan so'ngi 10 yilda kuchayganini ma'lum qilgan Fedorov, "Bu hisobot, jabrdidalarni himoya qilish va jinoyatchilarni javobgarlikka tortish, "Davomli rivojlanish maqsadiga yetish uchun barcha davlatlarni texnik jihatdan dastaklash va hamkorlikni rivojlantirishning zaruratini ko'rsatmoqda"⁴ deb mulohaza bildirdi.

Avstriya tashqi ishlar vaziri Karin Kneissla ham odam savdosi yuzasidan jabrlanganlar va jinoyatchilar sonining ortganini bildirib, "Odam savdosi, cheksiz bir jinoyat turidir. Hukumatlar, nodavlat tashkilotlar bilan hamkorlik ichida odam savdosiga qarshi birga kurash olib borishimiz kerak"¹⁷ dedi.

Odam savdosi jinoyati murakkab va dinamik bo'lib, turli xil sharoitlarda sodir bo'ladi

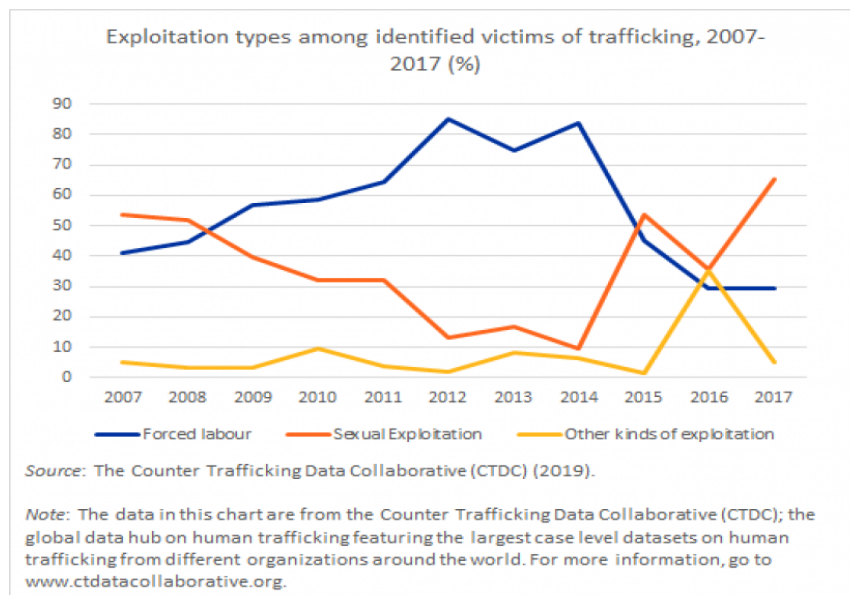

va ularni aniqlash qiyin. Odam savdosiga qarshi maqsadli javoblarni ishlab chiqish va ularning ta'sirini o'lchashdagi eng katta muammolardan biri bu odam savdosi ko'lami va qurbonlarning holati bilan bog'liq ishonchli, sifatli ma'lumotlarning etishmasligi. Odam savdosiga qarshi xalqaro munosabatlarning yaxshilanishi va uni yo'q qilishga sodiqlik zarurligini uning [BMT \(Barqaror rivojlanish maqsadlari\) \(XMM\)](#) va [Xavfsiz, tartibli va muntazam migratsiya](#) bo'yicha [global kelishuv](#) (GCM) maqsadlariga taniqli qo'shilishi ko'rsatib beradi.). GKMning 10-maqsadi, shuningdek, xalqaro migratsiya sharoitida odam savdosining oldini olish va unga qarshi kurashish bo'yicha aniq choralarni ko'rishni talab qiladi.

1-rasm. Dunyo bo'ylab odam savdosining tarqalishi¹⁸.

¹⁷

¹⁸ www.globalindex-rasmiy-sayti.odam-savdosiga-qarshi-kurashish-bo'limi

1-rasmda odam savdosiga sabab bolayotgan turli omillar natijasida, dunyo bo'ylab uning tarqalishi ko'rsatilgan. Qayd etilganidek, 108,613 holat turli boshqa holatlar, 164 ming holat mamlakat eksploatatsiyasi hamda 175 ming holat millatchilik qilish holatlarida yuzaga kelganligini ko'rishimiz mumkin. Odam savdosi bo'yicha global ma'lumotlar uzatish markazi, dunyodagi turli tashkilotlarning odam savdosi bo'yicha eng katta ma'lumotlar to'plamlari mavjud. Odam savdosi- tahdid qilish, kuch ishlatish yoki boshqa majburlash usullari, o'g'irlash, firibgarlik, aldash, suiiste'mol qilish yo'li bilan odamlarni yollash, tashish, boshqa joyga ko'chirish, yashirish yoki qabul qilish degan ma'noni anglatadi. Kuch yoki zaiflik holati yoki eksploatatsiya maqsadida boshqa shaxs ustidan nazoratga ega bo'lgan shaxsning roziligiga erishish uchun to'lovlar yoki imtiyozlarni berish yoki olish. Eksploatatsiya, hech bo'lmaganda, boshqalarning fohishabozligini eksploatatsiya qilishni yoki jinsiy eksploatatsiya qilishning boshqa shakllarini, majburiy mehnat yoki xizmatlarni, qullikni yoki qullik, qullik yoki organlarni olib tashlashga o'xshash amaliyotlarni o'z ichiga oladi.

Agar hukumat odam savdosi yuz bergan deb topsa, bunday holatda, qo'shimcha ravishda odam savdosi jabrlanuvchisining roziligi noo'rin usullar bilan olingan taqdirda ahamiyatsiz bo'lishi mumkinligi haqida batafsil ma'lumot beradi:

- odam savdosi qurbonining ushbu moddaning kichik bandida ko'rsatilgan maqsadli eksploatatsiyaga roziligi, agar kichik bandida ko'rsatilgan har qanday vositalardan foydalanilgan bo'lsa, ahamiyatsiz bo'ladi;

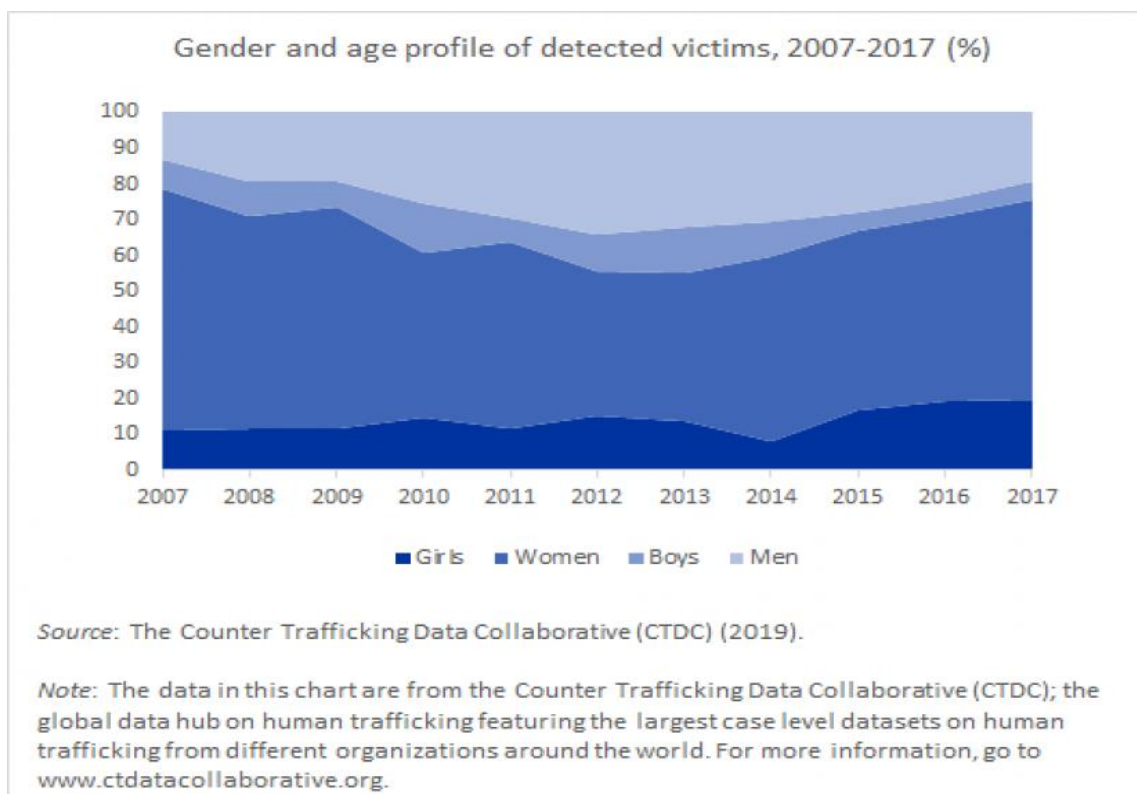
Odam savdosi bilan shug'ullanadigan bolalarga nisbatan Protokolda bolalarning zaif holati har qanday noo'rin vositalardan foydalanilgan yoki ishlatilmaganligidan qat'i nazar, ularning roziligini olish imkoni yo'qligi batafsil bayon etilgan:

- bolani eksploatatsiya qilish maqsadida yollash, tashish, topshirish, yashirish yoki qabul qilish ushbu moddaning kichik bandida ko'rsatilgan vositalardan hech birini o'z ichiga olmasa ham, "odam savdosi" deb hisoblanadi; (bola" deganda o'n sakkiz yoshga to'lmagan har qanday shaxs tushuniladi).

So'nggi tendentsiyalar

2-rasm. Odam savdosi turlari bo'yicha jabrlanuvchilar ulushi.¹⁹

2000-yillarning boshidan boshlab, jinsiy ekspluatatsiya qilish uchun aniqlangan jinoyatchilar savdosining ulushi umuman [pasayib ketdi](#), majburiy mehnat uchun odam savdosi jinoyatlarining ulushi umuman oshdi, chunki bunday holatlarni aniqlash yaxshilandi. Shu bilan birga, jinsiy ekspluatatsiya va majburiy mehnat uchun odam savdosi savdosining stavkalarida mintaqaviy farqlar mavjud. Masalan, UNODC va CTDC ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, Afrika va Yaqin Sharqda majburiy mehnat uchun odam savdosi jinsiy ekspluatatsiya savdosidan yuqori, Evropa va Shimoliy Amerika kabi mintaqalar uchun esa aksincha. ¹ Bu qisman yuqoridagi CTDC ma'lumotlarida aks ettirilgan, bu erda 2015 yildan boshlab Shimoliy Amerikadan mavjud bo'lgan ma'lumotlarning ko'payishi ma'lumotlar to'plamidagi jinsiy ekspluatatsiya uchun jabrlanganlarning ulushini oshirdi.

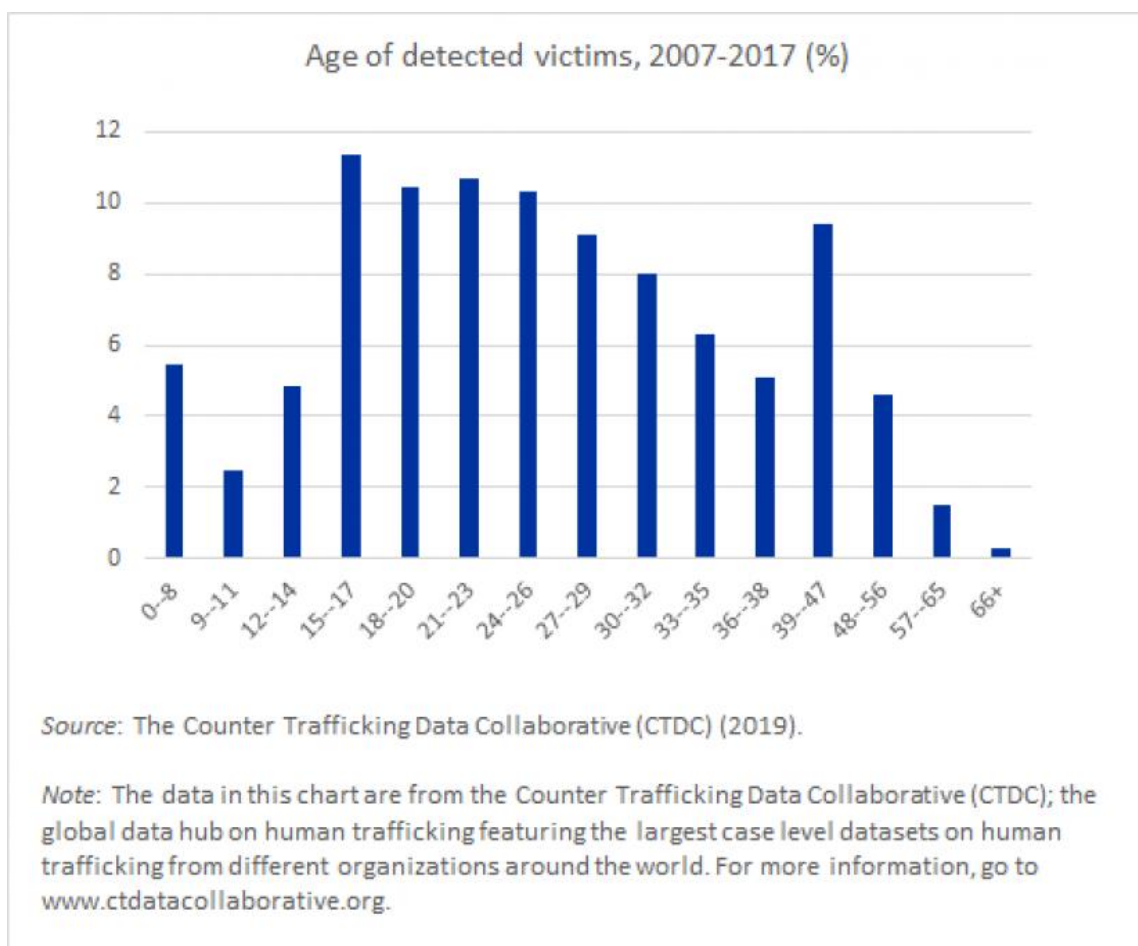

3-rasm. Insonlarning ijtionmiy miyqeyi bo'yicha taqsimlaganda jabrlanuvchilar ulushi.²⁰

Jabrlanganlarning katta qismi ayollardir, chunki ilgari odam savdosi asosan jinsiy ekspluatatsiya uchun sotilgan ayollarni qamrab oluvchi jinoyat sifatida ko'rilgan. Vaqt o'tishi bilan erkaklarning yuqori foizlari aniqlandi, chunki erkaklar odam savdosining ko'plab shakllariga, shu jumladan jinsiy ekspluatatsiya ta'siriga tushishi mumkinligi tan olingan va bunday holatlarni aniqlash yaxshilangan. Erkaklar va ayollar uchun kattalarga nisbatan bolalarning nisbati taxminan bir xil.

¹⁹ www.global.index – rasmiy sayti. Odam savdosiga qarshi kurashish bo'limi

²⁰ www.Global.index – Rasmiy sayti. "odam savdosiga qarshi kurashish" bo'limi

4-rasm.Yosh bo'yicha jabrlanuvchilar ulushi(2007-2017)²¹

4-rasmda CTDC ma'lumotlari, shuningdek, odam savdosi qurbonlari bosib o'tgan marshrutlaridagi farqlarni ko'rsatadi. Odam savdosi bo'yicha xalqaro sayohatlarning deyarli 80 foizi aeroportlar va quruqlik chegaralarini nazorat qilish punktlari kabi rasmiy chegara nazorati punktlari orqali o'tadi. Mehnat ekspluatatsiyasi qurbonlari odam savdosining rasmiy chegara nazorati punktlari orqali olib o'tilishi ehtimoli ko'proq, jinsiy ekspluatatsiya qurbonlari esa chegara nazoratining rasmiy punktlari bo'lmagan joylar orqali chegaralarni kesib o'tadigan holatlarning ko'pini tashkil qiladi. Bunga tartibsiz marshrutlar kiradi, masalan, dengiz yoki kroslar bo'ylab. Rasmiy chegara nazorati punktlari bo'lmagan marshrutlar orqali bolalar savdosi kattalarnikiga qaraganda kattaroq odamlarga qaraganda ko'proq. CTDC sheriklari tomonidan aniqlangan qurbonlarning yarmi 26 yoshgacha bo'lganlar. Ularning deyarli to'rtidan bir qismi bolalardir. Darhaqiqat, butun tarqatishda eng katta yosh guruhi 15 dan 17 yoshgacha.

Globallashuv sharoitida xalqaro mehnat migratsiyasi iqtisodiyotning muhim tarmoqlariga aylanib bormoqda bu dunyo hamjamiyati oldiga bir qator muammolarni dolzarb masala sifatida qo'yimoqda. Bu muammolar inson huquqlariga qaratilgan bo'lib; odam savdosi, ijtimoiy muammolar, ish haqi, munosib mehnat, o'z mutaxassislik sohasi bilan shug'ullana olmaslik, kabi muammolarning yildan-yilga oshib borish holatlariga olib kelmoqda. Bugungi kunda ayrim mamlakatlar davlatlararo migratsiyaga oid bir necha

²¹ International global index_ rasmiy sayti."odam savdosiga qarshi kurashish bo'limi

qonun-qoidalar va kelishuv bitimlarini imzolashgan Bunday kelishuvlar albatta mehnat migrantlarining ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy ehtiyojlari qondirilib ishchilarda erkinlik holatlari yuzaga kelish bilan birga mamlakat iqtisodiyotiga sezilarli ta'sir o'tqazadi. Ayni paytda mehnat migratsiyasi jarayonlarining tobora avj olib borayotganligiga qaramasdan dunyoning aksariyat mamlakatlarida migrantlarning qonuniylik makoni hali ishlab chiqilmaganligi yoki chegaralanganicha qolib ketayotganligi jahon hamjamiyatining bu muammoni qisqa vaqtlar bilan hal etish lozimligini ko'rsatadi. Mehnat migratsiyasini samarali ravishda tartibga solinmaganligi oqibatida, aksariyat holatlarda mehnat migrantlarning huquq va erkinliklarining ta'minlanmasligiga hamda noqonuniy migratsiya, odam savdosi va shu kabi noxush holatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda.

2019 yilda Evropa Ittifoqi chegaralarida deyarli 142 ming noqonuniy o'tishni aniqlagan, bu esa 2013 yildan beri 107 ming atrofida bo'lgan eng past ko'rsatkichdir. Chegaradan noqonuniy o'tish 2015 yilda Evropadagi migrantlar inqirozi avjiga chiqqan paytda avjiga chiqqan, o'shanda 1,8 milliondan oshiq noqonuniy o'tish chegarasi aniqlangan. Evropa Ittifoqida (EI) 2009 yildan 2019 yilgacha aniqlangan chegaralarni kesib o'tish punktlari (BCP) o'rtasida noqonuniy yozuvlar soni (1000 kishida)

Sharqiy O'rta er dengizi	83,333
Markaziy O'rta er dengizi	14,003
G'arbiy Bolqon	15,152
G'arbiy O'rta er dengizi	23,969
Albaniyadan Gretsiyaga dumaloq yo'l	1,944
Sharqiy chegara	722
G'arbiy Afrika	2,718
Qora dengiz	2018-04-01 121 2

1-jadval. Hududlar bo'yicha noqonuniy migratsiya tufayli odam savdosi qayd etilgan holat²²

Ushbu 1-jadvalda 10 yil ochida qayd etilgan statistika ko'rsatilgan.

Odam savdosi bu nafaqat insonning ma'naviy-ma'rifiy ruhiyatiga ta'sir qilib, yolg'iz jabrlanuvchini huquqlarini oyoqosti qilibgina qolmasdan butun jamiyat buguni va ertasiga ta'sir qiladi. Bu jirkanch jinoyat tufayli qanchadan-qancha mamlakat iqtisodiyoti keskin pasayadi. Natijada yer yuzidagi sivilizatsiya hamda globallashuv jarayoni o'z mohiyatini yo'qotadi. Odam savdosining yangi ko'rinishi esa iqtisodiyotga bevosita ta'siri yaqqol korinib turibdi uning global ekspansiyasi - talab va taklif tamoyiliga asoslangan, bozor xavfi past va foyda katta bo'lgan bozorga asoslangan sanoat. Odam savdosining jinoyati har yili taxminan 150 milliard dollar ishlab topadigan uchinchi yirik xalqaro jinoiy korxonalar sifatida baholanmoqda (XMT, 2014). Bu inson huquqlarini jiddiy ravishda buzilishini ko'rsatadigan

²² www.migrationaldataportal.immigration and emigration statistics. Last updated on 6 May 2021

bozor bo'lib, u erda jabrlanganlarga tovar kabi munosabatda bo'lish, sotib olish, sotish, sotish va dunyo bo'ylab jinsiy aloqa, arzon ish kuchi, qullik, odam a'zolari va pornografiya va hokazolarga bo'lgan talabni qondirish uchun foydalaniladi.

Bolalarga bo'lgan talab arzon ishchi kuchi, jinsiy / jinsiy turizm maqsadida; pornografiya, giyohvandlik eshkak eshish, gilam to'qish, konchilik, terroristik harakatlar va boshqalar. Savdo jinsiy ekspluatatsiya, pornografiya va uy ishlarida ayollar va yosh qizlarga bo'lgan talab. Majburiy yoki majburiy mehnat, giyohvand moddalar savdosi va h.k.lar uchun kattalar erkaklar uchun talab.

Odam savdosi jinoiy qilmish sifatida manba, tranzit va boruvchi mamlakatlardagi qonun normalarini buzadi, natijada ularning milliy xavfsizligiga xavf tug'diradi. Oddiy qilib aytganda, odam savdosi transmilliy uyushgan jinoyatchilikning o'sib boruvchi shakli bo'lib, u o'z daromadidan yoqilg'i etkazib berish orqali boshqa jinoyatlarni kuchaytiradi, bu giyohvand moddalar savdosi yoki qurol va o'q-dorilarning noqonuniy savdosi kabi boshqa jinoiy harakatlarni kuchaytirish uchun, shuningdek, odamlarga, shuningdek milliy va millatning iqtisodiy va milliy xavfsizligiga xalqaro tahdid.

Odam savdosi savdogarlar, sudyalari va ish beruvchilarga foyda keltiradi. Odam savdosi - odam savdosi manbai, tranzit va borar joylarida bir nechta sub'ektlar tomonidan sodir etilgan va yordam beradigan uyushgan jinoyat. Faqatgina uning tashkilotchilari va ekspluatatorlari uchun mo'ljallangan ushbu huquqbuzarlikdan minimal xavf tug'diradigan katta foyda. Odam savdosi jinoiy biznesidan olingan foyda millat YalMiga qo'shilmaydi, aksincha bu boshqa mamlakatlarning iqtisodiyoti va milliy xavfsizligiga zarar, chunki bu boshqa noqonuniy faoliyatni moliyalashtirishga mas'ul bo'lgan noqonuniy faoliyatdan biridir. Odam savdosi va ekspluatatsiya jarayoni doimiy ravishda jinoiy tarmoqlar uchun katta miqdordagi noqonuniy daromadlarni keltirib chiqaradi,

Ushbu savdogarlarning uyushgan jinoiy guruhlarini o'z daromadlarini turli xil qonuniy biznesga sarmoya kiritish orqali yashirishlari odatiy hodisa. Amerika Qo'shma Shtatlari Davlat departamenti, Odam savdosi to'g'risidagi hisobotga (2006 yil iyun) ko'ra, shunchaki daromad olish uchun emas, balki shunchaki pul yuvish uchun tashkil etilgan ba'zi bir korxonalar mavjud. Ushbu amaliyot o'z navbatida mamlakat iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, chunki qonuniy korxonalar o'zlarini yashirincha yoki bilmagan holda jinoyatlardan olingan daromadlar yoki odam savdosi qurbonlari ekspluatatsiyasi tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan korxonalarga qarshi raqobatlashishlari mumkin. Ekspluatatsiya qilingan odam savdosi qurbonlari ta'minot zanjirining past qismida to'qimachilik kabi materiallar ishlab chiqarish uchun foydalanilganda adolatli raqobatga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

“ Odam savdosi terroristik faoliyatni moliyalashtirish manbai sifatida.- Financial Action Task Force (FATF) hisobotiga ko'ra (2018), odam savdosi va terroristik tashkilotlar o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjud. Mojarolar va terrorchilar ta'sirida bo'lgan hududlarda odam savdosi asosan uy sharoitida qullik, jinsiy qullik, majburiy qurolli yollash, majburiy mehnat va majburiy nikohga tegishli. Shuningdek, terroristik tashkilotlar odam savdosidan

o'z tashkilotlarini tarbiyalash va ularning terroristik faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun mablag 'yig'ish usuli sifatida foydalanishi kuzatilgan. "Inson savdosiga qarshi kurashda mojaro: Birlashgan Millatlar Tashkilotining Xavfsizlik Kengashi tomonidan Birlashgan Millatlar Tashkiloti Universiteti tomonidan 10 ta harakat g'oyasi, 2016 yilda, ISHID jangarilari qullari Yazidiy ayollarni kim oshdi savdosi va olingan daromadlarni yuvish uchun shifrlangan aloqa ilovasi Telegram va WhatsApp, Twitter va Threema kabi dasturlardan foydalangan. Shuningdek, 5000 dan ortiq yazidiy ayollar, bolalar va erkaklar ISHID qulligida bo'lganligi kuzatildi. Bunday Yazidiy ayollar va qizlarga to'lanadigan narx 200 AQSh dollaridan 1500 AQSh dollarigacha, ba'zan esa 13 AQSh dollaridan past bo'lgan. BMT Universitetining yana bir hisobotida (2016 y.) 2016 yil yanvar oyida ISHID Yazididan 850 ming AQSh dollari miqdorida to'lovlarni olganligi da'vo qilingan. o'g'irlangan 200 qurbonni qaytarish uchun oilalar. Xuddi shu tarzda, AQSh Davlat departamentining 2015 yilgi hisobotida Suriyada ISHID ko'chirilgan bolalarni majburiy mehnat sifatida uyushtirilgan tilanchilik uyushmalarida ishlatganligi aniqlandi. Boko Haramning ishi ham shunga o'xshash edi. BMT tomonidan ta'kidlanishicha, "Boko Haram" mablag 'yig'ish uchun bolalarni tilanchi sifatida ishlatadi. Twitter va Threema kim oshdi savdosida Yazidiy ayollarni qulga aylantirdi va olingan daromadlarni yuvdi. Shuningdek, 5000 dan ortiq yazidiy ayollar, bolalar va erkaklar ISHID qulligida bo'lganligi kuzatildi. Bunday Yazidiy ayollar va qizlarga to'lanadigan narx 200 AQSh dollaridan 1500 AQSh dollarigacha, ba'zan esa 13 AQSh dollaridan past bo'lgan. BMT Universitetining yana bir hisobotida (2016 y.) 2016 yil yanvar oyida ISHID Yazididan 850 ming AQSh dollari miqdorida to'lovlarni olganligi da'vo qilingan."²³

Xuddi shu tarzda, AQSh Davlat departamentining 2015 yilgi hisobotida Suriyada ISHID ko'chirilgan bolalarni majburiy mehnat sifatida uyushtirilgan tilanchilik uyushmalarida ishlatganligi aniqlandi. Boko Haramning ishi ham shunga o'xshash edi. BMT tomonidan ta'kidlanishicha, "Boko Haram" mablag 'yig'ish uchun bolalarni tilanchi sifatida ishlatadi." BMT Universitetining yana bir hisobotida (2016 y.) 2016 yil yanvar oyida ISHID Yazidiy oilalaridan o'g'irlab ketilgan 200 jabrlanuvchini qaytarib berish uchun 850 000 AQSh dollari miqdorida pul olganligi ta'kidlangan. Xuddi shu tarzda, AQSh Davlat departamentining 2015 yilgi hisobotida Suriyada ISHID ko'chirilgan bolalarni majburiy mehnat sifatida uyushtirilgan tilanchilik uyushmalarida ishlatganligi aniqlandi. Boko Haramning ishi ham shunga o'xshash edi. BMT tomonidan ta'kidlanishicha, "Boko Haram" mablag 'yig'ish uchun bolalarni tilanchi sifatida ishlatadi. BMT Universitetining yana bir hisobotida (2016 y.) 2016 yil yanvar oyida ISHID Yazidiy oilalaridan o'g'irlab ketilgan 200 jabrlanuvchini qaytarib berish uchun 850 000 AQSh dollari miqdorida pul olganligi ta'kidlangan. Xuddi shu tarzda, AQSh Davlat departamentining 2015 yilgi hisobotida Suriyada ISHID ko'chirilgan bolalarni majburiy mehnat sifatida uyushtirilgan tilanchilik uyushmalarida ishlatganligi aniqlandi. Boko Haramning ishi ham shunga o'xshash edi. BMT

²³ www.BIRLASHGAN_Millatlar_Tashkiloti_Bosh_Qarorgohi_Uz.mihalicdictionary.org

tomonidan ta'kidlanishicha, "Boko Haram" mablag 'yig'ish uchun bolalarni tilanchi sifatida ishlatadi."²⁴

Odam savdosi va uning bolalarga ta'siri.- Bolalar odam savdosining eng oson nishonidir. Kambag'al ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar tufayli bu bolalarning kambag'al otalarini aldash yoki ularni tuzoqqa tushirish oson, ularni o'z farzandlarini majburiy mehnatga jo'natish yoki "sotish" ga majbur qilishadi. Odam savdosi bilan shug'ullanadiganlar ushbu bolalarni eng kam ish haqi yoki hech qanday ish haqisiz ko'p soatlab ishlashga majbur qilishadi. Bu mehnatkash bolalarning maktabga borishini, bilim olishini va o'qimishli fuqaro bo'lib o'sishini cheklaydi. Mehnat faoliyatidan tashqari, bolalarga tijorat maqsadlarida ekspluatatsiya qilish uchun ulkan talab mavjud bo'lib, ular oflayn rejimda, shuningdek, bolalarga nisbatan zo'ravonlik aniq materiallari kabi onlayn jinsiy zo'ravonlikni o'z ichiga oladi; bolalarni pornografiya uchun ishlatish va boshqalar.

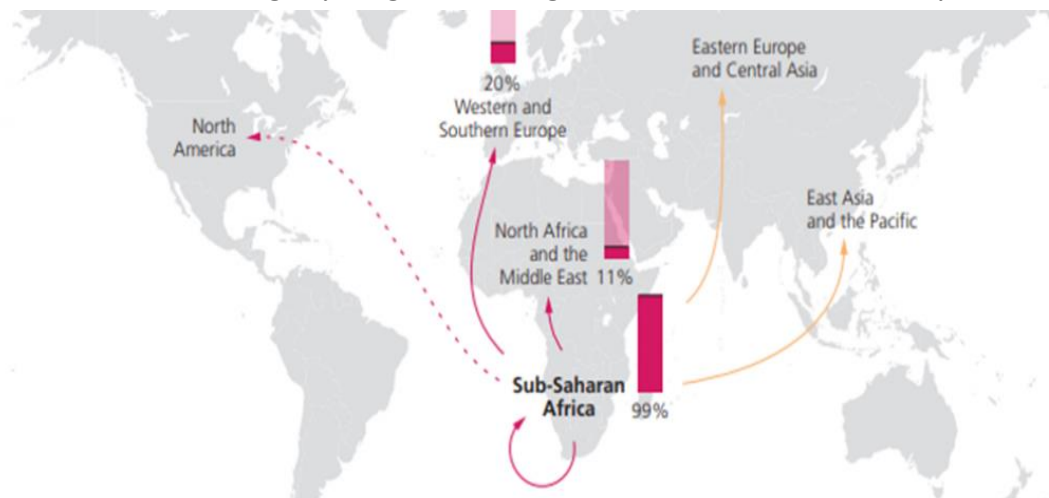
Shunisi e'tiborga loyiqki, bolalar mehnatidan olinadigan foyda katta, chunki bolalar mehnatkashlariga to'lanadigan ish haqi ahamiyatsiz yoki kattalar ishchisiga teng kelmaydi. Bolalar mardikorlari jalb qilingan korxonalaridan olinadigan foyda millatning iqtisodiy salomatligi va rivojlanishiga hissa qo'shmaydi.

Odam savdosi millatning o'sishi va rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Iqtisodiyotga katta ta'sir ko'rsatadi.

Odam savdosi jinoyati xarajatlari ko'plab unsurlarni o'z ichiga oladi, shu jumladan uning oldini olish, jabrlanganlarni himoya qilish va reabilitatsiya qilish, qurbonlariga pul kompensatsiyasi, tirikchilikni yaratishga bag'ishlangan resurslarning qiymati jabrlanuvchilar uchun imkoniyatlar, jabrlanganlarga tibbiy yordam ko'rsatish, jinoyatchilarni tergov qilish va jinoiy javobgarlikka tortish bilan bog'liq xarajatlar. Shuningdek, bu inson resurslarini yo'qotishiga va soliq tushumlarining kamayishiga olib keladi. UNODC hisobotiga (2008 yil) ko'ra, odam savdosi migratsiya, ularning oilalari, jamiyat va hukumatdan yoki boshqa qonuniy ish beruvchilardan odam savdogarlari va ularning sheriklariga ko'chib o'tishning moliyaviy foydalarini yo'naltiradi. Barcha ko'rsatmalar shuni ko'rsatadiki, tegishli uyushgan jinoyatchilik natijasida olingan daromad sezilarli va globaldir.

²⁴ United Nations _rasmiy web sayti/Yangiliklar bo'limidan 2016.07.06

"Odam savdosi (profilaktika, himoya va rehabilitatsiya) to'g'risida" gi qonun loyihasining kiritilishi, 2018 yil Hindiston hukumati tomonidan qabul qilingan qadamdir. Odam savdosining uyushgan tabiatiga har xil tomondan milliy, shuningdek,

transchegaraviy odam savdosi, iqtisodiyot va unga aloqador yuqori foyda, odam savdosi jinoyatiga aloqador ko'plab jinoiy sindikatlarining jalb qilinishi va ekspluatatsiyaning turli shakllarini hisobga olgan holda hujum qiladi. . Qonun loyihasi uning oldini olish zarurligini tumandan milliy darajaga etkazish va jabrlanganlarga o'z vaqtida yordam berish va rehabilitatsiya qilish orqali kuchaytirildi. Qonun loyihasi bo'yicha uch bosqichli institutsional mexanizm konvergent modelni yaratadi, unda turli vazirliklar, idoralar, nodavlat notijorat tashkilotlari va domen ekspertlari odam savdosining oldini olish uchun bir platformada ish olib boradilar.

5-rasm.Odam savdosi to'g'risidagi hisobotlar Afrikaning Sahroi Orolidan global miqyosda ishtirik etayotganligini ko'rsatadi.²⁵

BMT yaqinda dunyo bo'ylab odam savdosi bo'yicha so'nggi hisobotlarini e'lon qildi. Bu shuni ko'rsatadiki, aksariyat Afrika mamlakatlarida hozirda tegishli qonunlar mavjud bo'lsa-da, ba'zi mamlakatlar ushbu qonunlardan foydalanmaydilar va hech qanday tergov o'tkazilmaganligi va jinoiy javobgarlikka tortilmaganligi haqida xabar berishmoqda. 5-rasmda ko'rsatilganidek, dunyo bo'ylab odam savdosining keskin tarqalishi 99% Afrika mamlakatlari orqali yuzaga kelmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining hisobotida keltirilgan bir tadqiqotga ko'ra, 2016 yilda ziddiyatli hududlarda 357 million bola yashagan. Ularning har biri qurolli guruhlar yoki boshqa odam savdogarlari tomonidan ekspluatatsiya qilinishi xavfi ostida bo'lgan.

"Yuqorida aytib o'tilganlardan ko'rinib turibdiki, transmilliy uyushgan jinoyatchilik, shu jumladan odam savdosi, qurol savdosi va giyohvand moddalar savdosi o'zaro to'qnashgan va o'z navbatida bir millatning inson va milliy xavfsizligiga katta tahdid soladi va natijada iqtisodiy xavf tug'diradi. bunday millatning xavfsizligi. Shu sababli, davlatlar odam savdosiga nisbatan "toqat qilmaslik" ni qabul qilishi va o'zlarining chegara xavfsizligini, xavfsiz migratsiya amaliyotlarini va xalqaro hamkorlikni, shu jumladan huquqni

²⁵ United Nations_ Office on drugs and Crime. Human trafficking. 2021

muhofaza qilish va xavfsizlik xizmatlarini kuchaytirish orqali uning oldini olish va nazorat qilish uchun birgalikda harakat qilishlari zamon talabidir”²⁶.

Bundan tashqari mamlakatimizda ham odam savdosiga qarshi kurashish bo'icha bir qator chora-tadbirlar olib borilmoqda. Buning natijasida so'nggi 10 yil ichida jabrlanuvchilar ancha kamaydi. Har hil profilaktik amaliy tushuntishlar olib borilib, shuningdek, bu holatdan jabrlanganlar tegishli muhofaza qilinmoqda. Ma'lumki, hozirgi kunda respublikamizda 9 mingdan ortiq nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyat ko'rsatsa, ularning 100 ga yaqini odam savdosiga qarshi kurashish borasida ish olib bormoqda. Qonunda mazkur yo'nalishga doir faoliyatni amalga oshirayotgan davlat organlariga ko'maklashuvchi tashkilotlar qatorida nodavlat notijorat tashkilotlari ham belgilanib, ularning vakolat va vazifalari aniq ochib berildi. Shu bilan birga, amaldagi Qonundan farqli o'laroq yangi tahrirdagi Qonunda odam savdosidan jabrlanganlarni ijtimoiy rehabilitatsiya qilish va moslashuvini ta'minlash tartibi va jabrlanganlar haqidagi ma'lumotlarning maxfiyligini ta'minlash tartibi va ularga taqdim etiladigan xavfsizlik choralari va boshqa kafolatlari belgilandi. Bundan tashqari, milliy qonunchiligimizda ilgari bo'lmagan odam savdosidan jabrlanganlarni identifikatsiya qilish va ularni qayta yo'naltirish tushunchalari alohida bobda belgilandi. Odam savdosiga va majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha milliy komissiya davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining, boshqa tashkilotlarning odam savdosiga qarshi kurashish sohasidagi faoliyatini muvofiqlashtiruvchi kollegial organligi ta'kidlandi. Milliy komissiyaning qarorlari davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan bajarilishi shartligi, nodavlat notijorat tashkilotlari uchun esa tavsiyaviy xususiyatga ega ekanligi belgilandi.

Yana bir muhim yangilik, respublikamizda ilk bor Odam savdosiga va majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha milliy ma'ruzachi Instituti joriy etildi. "O'zbekiston Respublikasi "Odam savdosiga qarshi kurashish to'g'risida"gi yangi tahrirdagi Qonuni 7 bob va 35 ta modda bilan to'ldirildi va unga yangi boblar kiritildi. Ular qo'yidagilardir:

1. Odam savdosi profilaktikasi
2. Odam savdosidan jabrlanganlarni identifikatsiya qilish va ularni himoya qilish yuzasidan davlat organlarining hamkorligi
3. Odam savdosidan jabrlanganlarni himoya qilish va ularga yordam ko'rsatish
4. Voyaga etmaganlar savdosiga qarshi kurashishning o'ziga xos xususiyatlari”²⁷

Xulosa qilib aytganda, qonunning qabul qilinishi odam savdosidan jabrlangan fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlarini kafolatli himoya qilishga xizmat qiladi. Butun dunyoning og'riqli nuqtasi bo'lmish odam savdosi va majburiy mehnat jinoyatlariga qarshi kurashish uchun avvalo biz metin iroda va sog'lom aql bilan kurashmog'imiz zarur. Taklif o'rnida esa odam savdosi va majburiy mehnatga qarshi kurashish Milliy komissiyasining buklet, videorolik va boshqa ma'lumotlaridan tashqari mobil ilovasini ham ishlab chiqishsa

²⁶ Turli nadabiyotlardan foydalangan holda talaba tomonidan xulosa chiqarildi

²⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Odam savdosiga va majburiy mehnatga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoniga tahlil. 2019-yilning 30 iyul kuni

yaxshi bo'lardi. U orqali fuqarolar kerakli ma'lumotlarni tez va oson olishiga erishish mumkin.

Bugungi kunda Odam savdosiga va majburiy mehnatga qarshi kurashish masalalari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining pozitsiyasini yaxshilashga, shuningdek qabul qilinayotgan choralarning samaradorligini yana-da takomillashtirishga qaratilgan amaliy chora-tadbirlar rejasi ("Yo'l xaritasi") hamda 2019-2020-yillarda odam savdosiga qarshi kurashish masalalari bo'yicha kichik komissiya tomonidan amalga oshiriladigan chora-tadbirlar rejasi tasdiqlangan. Mazkur "Yo'l xaritasi" va rejada belgilangan vazifalar izchillik bilan amalga oshirilmoqda.

"O'zbekiston Respublikasining 2008 yil 17 aprelda qabul qilingan «Odam savdosiga qarshi kurashish to'g'risida»gi Qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilib, uning yangi tahriri tasdiqlandi. Odam savdosiga qarshi kurashishning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

1. qonuniylik;
2. odam savdosi bilan shug'ullanuvchi shaxslar javobgarligining muqarrarligi;
3. odam savdosidan jabrlanganlarning kamsitilishiga yo'l qo'ymaslik;
4. ijtimoiy sheriklik.

Odam savdosiga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- odam savdosiga qarshi kurashishga, shu jumladan odam savdosiga imkon beruvchi sabablar va shart-sharoitlarni bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish;
- odam savdosining oldini olishga qaratilgan huquqiy, siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, tibbiy, profilaktika chora-tadbirlarini, axborotga oid chora-tadbirlarni amalga oshirish, shu jumladan aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish;
- odam savdosini o'z vaqtida aniqlash va unga chek qo'yish, uning oqibatlarini bartaraf etish, shuningdek odam savdosi bilan shug'ullanuvchi shaxslar javobgarligining muqarrarligi prinsipini ta'minlash;
- odam savdosidan jabrlanganlarni, odam savdosidan jabrlangan deb taxmin qilinayotganlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, shu jumladan ijtimoiy himoya qilish;
- odam savdosiga qarshi kurashish sohasida ilmiy-tadqiqot ishlari, konferensiyalar, seminar-treninglar va davra suhbatlari o'tkazishga doir faoliyatni, shuningdek ushbu sohadagi faoliyatni amalga oshiruvchi davlat organlari xodimlarini kasbga tayyorlashga, qayta tayyorlashga va ularning malakasini oshirishga doir faoliyatni rivojlantirish hamda rag'batlantirish;
- odam savdosiga qarshi kurashish sohasidagi xalqaro hamkorlik²⁸.

Odam savdosiga va majburiy mehnatga qarshi kurashish bo'yicha milliy komissiya davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining, boshqa tashkilotlarning odam savdosiga

²⁸ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008-yil 17- apreldagi " Odam savdosiga qarshi kurashish chora tadbirlari to'g'risida" gi Qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilganm shakli.2019.30.06

qarshi kurashish sohasidagi faoliyatini muvofiqlashtiruvchi kollegial organdir. Milliy komissiyaning qarorlari davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan bajarilishi shart, nodavlat notijorat tashkilotlari uchun esa tavsiyaviy xususiyatga ega.

Yana shuni tushunib olishimiz kerakki, biz mamlakatimizda odam savdos qurboniga aylanib chet elda qullik qilayotgan insonlar hamda o'z mamlakatida halol mehnat qilib, o'z oilasi bag'roda sog'-solomat yurgan insonlar farqi juda katta mening fikrimcha. Chunki, ular o'z mehnatlariga munosib haq olishib, qolaversa mamlakatimiz iqtisodiyotiga ham foyda keltirishyapti. Bu borada chet el tanqidchilari ozlarini tanqidiy fikrlarini bildirib qullik va o'z xohishlaroga ko'ra ishlayotgan insonlarni ajrata olmasliklari achinarli holat. Zero, mamlakatimiz O'zbekistonda quldorlik tizimiga hamda majburiy mehnatga mutlaqo qarshi hamda qonun bilan belgilangan. Ushbu holatga misol:

Global qullik to'g'risidagi yangi hisobotda O'zbekiston va Pokiston zamonaviy qullikka majburlanganlar soni bo'yicha eng yomon jinoyatchilar beshligiga kiritilgan. Paxta dalalaridagi majburiy mehnat bilan O'zbekiston, shuningdek, qullik tarqalishi bo'yicha aholi soniga ko'ra dunyodagi eng yomon ikkinchi davlat sifatida baholandi. Tadqiqot natijalari [2016](#) yil 31 mayda Avstraliyada joylashgan Walk Free Foundation nomli nodavlat tashkiloti tomonidan e'lon qilingan [Global qullik indeksida keltirilgan](#).

Hisobotda ta'kidlanishicha, "butun dunyoda hozirda qariyb 46 million odam qulga aylangan. Walk Free Foundation raisi va hammuassisi Endryu Forrest 31-may kuni Ozodlik bilan suhbatda 2016 yilgi hisob-kitoblar uning tashkilotining 2014 yildagi tadqiqotlari natijalaridan 10 milliondan oshiqroq ekanligini aytdi. Forrestning fikricha, dunyoda qullik tobora ko'payib bormoqda va "u yaxshilanmasdan oldin yomonlashishi va keyin nihoyat yo'q qilinishi mumkin". "Zamonaviy qullik" ta'rifiga majburiy mehnat, odam savdosi, qarzga qullik, jinsiy aloqa savdosi, majburiy nikoh va boshqa "qullarcha ekspluatatsiya" ga tushib qolgan odamlar kiradi"²⁹. Tadqiqotning etakchi muallifi, Xall universiteti professori Kevin Beylznning aytishicha, "qullikni "zo'ravonlik, zo'ravonlik tahdidi yoki psixologik majburlash yo'li bilan bir kishi boshqasi tomonidan boshqariladigan munosabatlar, iroda va erkin harakatni yo'qotgan munosabatlar" deb ta'riflash mumkin. iqtisodiy jihatdan ekspluatatsiya qilinadi va tirikchilikdan boshqa hech narsa to'lanmaydi."³⁰

Uning so'zlariga ko'ra, "zamonaviy quldorlik turli xil shakllarga ega va ma'lum maqsadlarga erishmoqda", ammo uning natijasi "har doim ekspluatatsion xarakterga ega: iqtisodiy foyda keltiradigan ishlab chiqarish faoliyati uchun mehnatni o'zlashtirish".

²⁹ Walk Free Foundation raisi va hammuassisi Endryu Forrest 31-may kuni Ozodlik bilan suhbatda 2016 yilgi hisob-kitoblar uning tashkilotining 2014 yildagi tadqiqotlari natijalaridan

³⁰ Global qullik indeksi tahlilchisi tadqiqotchisining etakchi muallifi, Xall universiteti professori Kevin Beylzn "Country with the most slaves" tadqiqoti hisobotidan. 2016y

COUNTRIES WITH THE MOST SLAVES

The 2016 Global Slavery Index estimates **45.8 million** people live in modern slavery. More than half of those live in the 'top' 5 countries.

Country	% population	Number of people living in slavery
 India	1.40	18,354,700
 China	0.25	3,388,400
 Pakistan	1.13	2,134,900
 Bangladesh	0.95	1,531,300
 Uzbekistan	3.97	1,236,600
 North Korea	4.37	1,100,000
 Russia	0.73	1,048,500
 Nigeria	0.48	875,500
 DR Congo	1.13	873,100
 Indonesia	0.29	736,100

RadioFreeEurope
RadioLiberty Source: Global Slavery Index RFE/RL Graphics

6-rasm.2016-yilda dunyo bo'ylab "zamonaviy qullik" holati qayd etilgan mamlakatlar ro'yxati.³¹

Hisobotda ta'kidlanishicha, O'zbekiston zamonaviy qullik uchun sharmandalar ro'yxatining yuqori qismida turadi(6-rasmda qayd etilganidek dunyo bo'yicha 5-o'rinda turar edi), chunki Toshkent hukumati dunyodagi eng yirik majburiy mehnat tizimlaridan birini paxta terimida ishlatmoqda. O'zbekiston hukumati majburiy mehnat rasmiy siyosat ekanligini rad etadi. U o'z fuqarolarini fuqarolik mas'uliyati tufayli ko'ngilli deb da'vo qiladi va "xashar" deb nomlangan an'anaviy ixtiyoriy mehnat shaklida qatnashadi. Ammo Forrestning ta'kidlashicha, mahalliy ma'muriyat xodimlari, o'qituvchilar, fabrika ishchilari, davlat firmalari va shifokorlar har yili kuzda o'z ishlarini bir necha haftaga qoldirib, paxta terish uchun juda kam yoki hech qanday kompensatsiya to'lamaydilar. Ishtirok etishdan bosh tortganlarni jazolash va davlat sektoridagi ishlaridan bo'shatish bilan tahdid qilishadi, dedi u. "Bu, afsuski, o'zini zamonaviy qullik deb belgilaydi", dedi Forrest. "[O'zbekistondagi] hukumatning markaziy rahbariyati ushbu daromadlarni [paxta sanoatidan] o'zlari xohlagan tarzda taqsimlashga qodir", dedi u. "Foyda qilgan odamlar, ya'ni paxta ekadigan va paxta teradigan odamlar, bu daromadni taqsimlashda hech qanday so'z yo'q. Ular shunchaki hukumatning topshirig'ini bajarish, shu daromadni olish uchun bor. Va ular hech birini ko'rmaydilar ». Global qullik indeksida avtoritar prezident Islom Karimov hukumati xalqaro

³¹ Global qullik indeksi tahlilchisi tadqiqotchisining etakchi muallifi, Xall universiteti professori Kevin Beylzn/"Country with the most slaves" tadqiqoti hisobotidan. 2016y

kuzatuv tashkilotlari bosimi ostida "vaziyatni yaxshilash uchun choralar ko'rishni boshladi"
Bunga j mantiqiy javob tariqasida shuni ko'rsatishim mumkinki:

2018-yil 10-may kuni Vazirlar Mahkamasi "O'zbekiston Respublikasida majburiy mehnatga barham berishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" qarorni qabul qildi.

10 may kuni Vazirlar Mahkamasi tomonidan 349-son «O'zbekiston Respublikasida majburiy mehnatga barham berishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» qarori qabul qilindi. Bu haqda Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi axborot xizmati xabar berdi.

Qaror O'zbekistonda inson hayoti va faoliyatining barcha sohalarida majburiy mehnatning oldini olish va unga to'liq barham berishga doir aniq hamda amaliy chora-tadbirlar amalga oshirilishiga qaratilgan. Unga ko'ra:

[“ O'zbekiston Konstitutsiyasida](#) va boshqa qonun hujjatlarida fuqarolarning mehnat huquqlari kafolatlangani, har qanday shakldagi majburiy mehnatdan foydalanish, biron-bir jazo qo'llanishi bilan qo'rqitgan holda ishlarni bajarishga majburlashni taqiqlovchi normalar mustahkamlanganini e'tiborga olib, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Raisi, viloyatlar, Toshkent shahri, shaharlar va tumanlar hokimlari, barcha darajalardagi davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari rahbarlariga quyidagilar belgilab berildi:

- fuqarolarni, jumladan, ta'lim, sog'liqni saqlash muassasalari, boshqa byudjet tashkilotlari xodimlarini, ta'lim muassasalari o'quvchilari va talabalarni majburiy mehnatga, shu jumladan tuman va shaharlar hududlarini obodonlashtirish hamda ko'kalamzorlashtirish ishlari, mavsumiy qishloq xo'jaligi ishlari, metall chiqindilari va makulatura yig'ish, shuningdek, boshqa turdagi mavsumiy ishlarga jalb qilish holatlarining zudlik bilan oldini olish va bunga chek qo'yish;

- fuqarolarni, xususan, ta'lim va sog'liqni saqlash sohasi, boshqa byudjet tashkilotlari xodimlarini, talabalar va ta'lim muassasalari o'quvchilarini majburiy jamoat ishlariga

bevosita yoki bilvosita jalb qilgan mansabdor shaxslarga nisbatan qat'iy intizomiy choralar qo'llanilishi;

- avtomobil yo'llari, harakatlanish tig'iz bo'lgan ko'chalar, suv ob'ektlari, qirg'oqbo'yi hududlar va zonalar, qurilish maydonlari, bino va inshootlar tomlari, xavfli ishlab chiqarish ob'ektlari, shuningdek, insonlarning hayotiga yoki sog'lig'iga xavf tug'ilishi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan boshqa joylarda ixtiyoriy tashabbus bilan hasharlar va boshqa ishlarni o'tkazish taqiqlandi.

O'zbekiston Bosh prokuraturasiga:

- fuqarolarning kafolatlangan mehnat huquqlarini ta'minlash va O'zbekiston Respublikasi hududida majburiy mehnatga yo'l qo'ymaslik sohasidagi qonun hujjatlariga rioya etilishi yuzasidan nazoratni kuchaytirish, bu boradagi tekshiruvlar samaradorligini oshirish va majburiy mehnat holatlari aniqlanganda esa aybdor shaxslarga nisbatan tegishli javobgarlik choralari qo'llash topshirildi.

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligiga:

a) xodimlarning kafolatlangan mehnat huquqlarini ta'minlash, biron-bir shakldagi majburiy mehnatdan foydalanish holatlarini o'z vaqtida aniqlash hamda bartaraf etish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi normalari amalga oshirilishini nazorat qilish choralari kuchaytirish;

b) Kasaba uyushmalari Federatsiyasi Kengashi, Savdo-sanoat palatasi hamda O'zbekiston fermer, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari kengashibilan birgalikda:

1. davlat organlari, shu jumladan, mahalliy davlat organlarining, ayniqsa, qishloq xo'jaligi ishlari qizg'in davrda xodimlarning huquqlari hamda manfaatlariga rioya etilishi bo'yicha faoliyati yuzasidan tizimli monitoring olib borish;

2. o'tkazilgan monitoring yakunlari bo'yicha fuqarolik jamiyati institutlarini jalb etgan holda, xususan, hududlarda ommaviy eshituvlar tashkil etilishini ta'minlash, bunda majburiy mehnatdan foydalanishning har bir holati, kelgusida bunday holatlarga yo'l qo'ymaslik maqsadida muhokama qilinishi belgilandi³².

Xulosa o'rnida shuni alohida qayd etib o'tish kerakki, "odam savdosiga qarshi kurash aholining turli qatlamlari, ayniqsa, ayollar va voyaga yetmagan shaxslarga odam savdosi kabi illatning farovon turmush-hayotimizga soladigan xavfi va salbiy oqibatlari to'g'risida tushuntirish ishlarini olib borish, ya'ni, aholining gavjum joylarida, mahallalarda, turli xil ta'lim muassasalarida, davlat idoralari, korxonalar, muassasa, tashkilotlarda targ'ibot va tashviqot ishlarini olib borish, keng tushuntirish ishlarini amalga oshirish, ularda huquqiy ong va huquqiy madaniyatini oshirish asosiy vazifalardan biridir"³³.

³² 2018-yil 10-may kuni Vazirlar Mahkamasi "O'zbekiston Respublikasida majburiy mehnatga barham berishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" qarorni

³³ O'zbekiston Respublikasi odam savdosiga qarshi kurashish markazi sahiofasidagi ma'lumotlar asosida talaba tomonidan xulosa qilindi

FOYDALANILGAM ADABIYOTLAR:

1. Ozbekiston Respublikasi Prezidentining “Odam savdosiga qqrshi kurashish chora tadbirlari to’g’risida”gi Qonuniga qo’shimch va o’zgartirishlar kiritib imzolagan shakli.2019.06/10
2. Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 2008-yil 17_aprelda qabul qilingan “odam savdosiga qarshi kurashish to’g’risida”gi O’QR-154 – son 17 aprel Qonuniga qo’shimcha va o’zgartirishlar kirutilgan yangi tahririga ilova
3. Avstriya davlati Taashqi ishlar Vaziri Karin Kneisslaning “inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan” mavzusiga bag’ishlangan uchrashyvdagi ma’ruzasidan.2018 yil .BMT Bosh Qarorgohi
4. Global qullik indeksi tahlilchisi tadqiqotchisining etakchi muallifi, Xall universiteti professori Kevin Beylzn/”Countr with the most salves” tadqiqoti hisobotidan.2016y
5. Walk Free Foundation raisi va hammuassisi Endryu Forrest 31-may kuni Ozodlik bilan suhbatda 2016 yilgi hisob-kitoblar uning tashkilotining 2014 yildagi tadqiqotlari natijalaridan
6. Natuanal Human Trafficking Recource Centre (NHTRC) Annual Report.December 31,2014
7. Trafficking Report on Traffickinhg in Persons .United Nation Office on Drugs and Crime 2013
8. International Labour Organization .Children in Hazardous work.Geneva2019[oct .2017
9. USA human trafficking struggle maqolasi
10. “Xalq so’zi” gazetasi
11. “Europenradio” jurnal
12. “The Economice” jurnali
13. www.Lex.uz. O’zbekiston Respublikasi Rsasmiy veb sayti
14. www.stat.uz O’zbekiston Respublikasi Rsasmiy veb sayti
15. www.tashqiish-Ozbekiston Respublikasining tashqi ishlar vazirligi rasmiy sayti
16. www.odamsavdosigagarsh- O’zbekiston Respublikasining Odam savdosiga qarshi kurashish markazining rasmiy sayti
17. www.un.uz.org –Birlashgan Millatlar Tashkiloti rasmiy veb sayti
18. www.global.index rasmiy sayti
19. www.world.data.bankrasmiy statistika sayti sayti
20. www.humantraffickstatistics jahon odam savdosiga kurashish markazi rasmiy veb sayti
21. www.minecomomy sayti